

de Vigny — és nemcsak ő — már korábban Mózeshez hasonlította a népe sorsát vállaló, érte küzdő próféta-költőt, s ez a kép itt is felbukkan:

*Pusztában bujdosunk, mint hajdan
Népével Mózes bujdosott
S követte, melyet isten küldé
Vezérül, a lángoszlopot.
Újabb időkben isten ilyen
Lángoszlopoknak rendelé
A költőket, hogy ők vezessék
A népet Kánaán felé.*

De Vigny és a romantikusok magányos költőjével ellentétben azonban itt a Választott, a vátesz — mélységesen társadalmi lény, a közösségi sors megszemélyesítője; az a lélek, akiben a közösség halhatatlanná válik. [. . .]

Megkíséreltük nyomon követni a nagy magyar költőt élete és művészete útján, pontosabban művészetté vált életútján. Hogy róla alkotott képünk viszonylag teljes legyen, beszélnünk kellene még nagy elbeszélő költeményeiről is (*A helység kalapácsa, Az apostol, János vitéz*), amelyekkel ugyancsak Eugen Jebeleanu ismertetett meg. *Poezii și poeme* címmel napvilágot látott fordításkötete lehetőséget ad olvasóinknak meghallani egy rendkívüli költőegyéniség erőteljes-varázsos hangját, s ami több ennél: megszeretni egy embert, aki egyesítette önmagában a költő tehetségét a harcós hősiességével. Eugen Jebeleanu fordításai egész költészetünket gazdagabbá tették — ahogyan Petőfi mondaná — „egy sas röptével“.

NICOLAE BALOTA

Csordás Elemér fordítása

Romantika vagy realizmus?

A dolgok rendje szerint a legnagyobb költők életművéből is csak néhány vers marad, amelyek végérvényesen bekerülnek a kultúra kincsestárába. Petőfi három kötetet adott ki életében. Számátalan műfajban alkotott: írt dalokat, szatírárt, vígposzt, eposzt, drámát, hazafias és forradalmi költeményeket, novellát, leveleket. Fordított továbbá francia meg német elbeszéléseket és Shakespeare-drámákat. Mi állta ki ebből az idő próbáját? Petőfi az a költő volt, aki — mintha csak előre tudta volna korai halálát — szükségét érezte a teljes önkifejezésnek; versei zömének ezért van már csak irodalomtörténeti értéke. De természetesen megmaradtak a dalok, amelyek a népeletből eredtek, s oda kerültek vissza. Mivel pedig jó részüket kiváló zeneszerzők (Erkel, Kodály, Bartók) megzenésítették, így azok nemcsak hogy ismertté váltak széles körben, hanem szívesen énekelték őket. Minthogy a népművészet és a népi nyelv mélyéből erednek, megvan bennük az a belső zeneiség, ami az igazi költészetre jellemző. Egyszerűek és ugyanakkor művészien árnyaltak. Utánozhatatlan módon fejezik ki annak az embernek a sorsát és hangulatait, aki szívvel-lélekkel költő volt, s aki számára öröm, bánat és remény mintha csak azért létezne, hogy verssé lényegíthesse őket. Petőfi rímei eltérnek a kortárs európai költők gondos rímhasználatától, akik — mint például Mickiewicz — ugyancsak a népköltészeti irányzattal indultak. Az ő rímei csak a

magánhangzók összecsengésén alapulnak, anélkül hogy a rimelő szótagokban a mássalhangzók is egybehangzanának. A magyar népdalok dallama pentaton jellegű, ritmikájuk szótaghangsúlyos sorokban nyilvánul meg (amit, sajnos, a lengyel fordításokban nem lehet érzékeltetni). Petőfi nagyon is ügyelt a vers zeneiségére, de a kritikusok, nem ismerve a magyar népdal említett sajátosságait, felrótták neki a sántító ritmust. Formai eszközeinek gazdagságát bizonyítja, hogy szabadverseket is írt.

Bár Petőfi alkotói korszaka a romantika alkonyával esik egybe, az nem hatol be szemléletébe. A költő szerepét is egészen másképp fogja fel. Az ő szemében a költő nem hieratikus, kiváltságos személyiség, aki ünnepélyes pózban emelkedik a tömeg fölé. Petőfi saját, belső észleléseiről az akkoriban kötelező, egzaltált pátoz nélkül ír. Korától azt vette át, amit az a legértékesebbnek tartott: a szépség és szabadság szeretetét. A polgári társadalmak költőinek felfogásában a szabadság az egyén kiszabadulását jelenti az őt feszélyező merev szabályok alól. A társadalomban megmaradni a kötelező szabályok tiszteletben tartása nélkül — többnyire az egyén vereségével végződött. Ezért menekülnek akkoriban egyes költők az irodalmi fikciók világába, a keleti kultúrákba, és ezért szakítanak az európai civilizációval, annak megállapodott életformájával és erkölcsével. A racionalizált társadalmakban, amelyek a szofisztika bűvöletében elvesztették a jó és rossz iránti érzéküket, az érintetlen, szűzi természetnek, a tengernek, az egzotikumoknak kellett helyettesíteniük magát az életet. A romantikus hősnek csak nemes cél érdekében szabad bünt elkövetnie. Ez pedig összetűzéshez vezet a kötelező jogi szabályokkal — s következőképp a hős kirekesztéséhez a társadalmi életből. A szakítás a társadalommal természetszerűen magányra ítéli az egyént, vagyis boldogság nélküli szabadságra. Ezért Byron vagy Shelley (minthogy megváltak közösségüktől) költészetének légköre, hangulata melankolikus. Ezzel szemben a még nem független kelet-európai országokban, amelyek egy korábbi társadalmi-gazdasági fokon álltak, a szabadság egyértelmű volt a zsarnokság elleni vagy a társadalmi és nemzeti felszabadulásért vívott harccal. Ezekben az országokban a költők a Nyugaton már uralomra jutott társadalmi-politikai rendszerre való áttérést sürgették. A francia példa nyomán az új, megvalósítandó államrend a köztársaság volt. Magyarországon ehhez a nemzeti irodalomért folytatott küzdelem társult (a magyar nyelv ugyanis csak 1844-ben lett hivatalos államnyelv). Petőfi számára mindezek életbevágó kérdések voltak.

A romantikusok nagy részétől ő abban is különbözött, hogy nézete szerint a valóságot nem egy kiváló személyiség változtathatja meg, hanem a plebejus forradalom. Hatással volt rá viszont a lengyel romantizmus, amelynek képviselői a fegyveres harcot tekintették a nemzeti felszabadulás útjának. A krakkói forradalom kirobbanása után Petőfi műveiben határozottan felerősödnek a hazafias törekvések, hogy aztán a magyar forradalom idején elérjék a csúcspontot. S bár leveleiből nem derül ki, hogy tájékozott lett volna a lengyel romantikus költészetben, olvasmányainak jegyzékében, amelyeket szándékában volt tanulmányozni, megtalálhatók Mickiewicz verseinek és Lelewel írásainak francia nyelvű fordításai. [...]

Petőfi teremtette meg a magyar irodalomban a realista lírát, amelyben gyakran a költő környezetéből vett élő alakok szerepelnek, de ugyanilyen súllyal és jelentőséggel van jelen e költészetben a magyar táj. Ez művészi visszahatás volt a valóságtól elszakadt, érzelmős udvari költészetre. Petőfi arra törekedett, hogy eltüntesse az élet és az irodalom közötti távolságot. Az anyanyelv bája, varázsa, művészi értékei vonzották. Költészete többek között ezért is olyan érzékletes, ver-

seinek hangulata a színek és érzelmek világából fakad. Olyan költő ő, aki különösen érzékeny volt az emberiséget évszázadok óta foglalkoztató erkölcsi kérdések iránt, mint amilyen a jó és a rossz, a szeretet és gyűlölet. Úgy látta, hogy az ember lényéhez tartozik a rossz is:

*Hisz különben nem kellett volna
Százféle mesét,
Eget, isteneket,
Pokolt és ördögöket
Gondolni ki, hogy zaboláztassék.*

Petőfi annak az embernek a vívódásait fejezte ki, akinek a fennálló erkölcsi követelmények és keretek túl szűkek, s aki ezek helyett vagy nem képes újakat teremteni, vagy pedig nem bízik bennük. Erotikája is eltér az akkoriban divatos és kötelező wertheri eszménytől. Egyaránt keresi a szerelmet földön, égen és pokolban, s annak teljességéért kész akár elkárhozni is (*Fa leszek, ha...*). Megkapva a szerelmet, a szabadság után vágyott. Ezt a vágyat még nomád őseitől örökölte, akik nem ismertek sem határokat, sem rabságot. Azok közül való volt, akik nem tudtak tovább élni, ha vágyaikat nem valósíthatták meg. Tudatában volt annak, hogy „a túlzott érzelem minden erőt gyengít”, de nem volt képes csupán hűvös szemlélője lenni az életnek, s annak történéseibe csak pusztá meditációkkal avatkozni bele. Az élet örök mozgásának s az emberi méltóságért folyó mindenkori harcnak volt a megtestesítője:

*Halhatatlan a lélek, hiszem,
De más világba nem megy át,
Csak itt lenn a földön marad,
A földön él és vándorol.*

*Többek közt én, emlékezem,
Rómában Cassius valék,
Helvéciában Tell Vilmos,
Párizsban Desmoulins Kamill...*

Itt is leszek tán valami.

Petőfit számtalan nyelvre — többek közt finnre, svédre, kínaira, koreaira, eszperantóra is — lefordították. Költők írtak róla, akiket megragadott műveinek varázsa: Tyihonov, Jan Neruda, Éluard. A világirodalomban örök helyet biztosított magának, mert nemzeti formában fejezett ki általános emberi kérdéseket. Látta az idők ellentmondásainak lényegét — a belső egyensúly és összhang hiányát, ami megnyilvánul az egyes országok, csoportok és egyének életében. A költészet erejét a nemzet életerejével hozta összefüggésbe, lényegét pedig a vágyak, elvárások és emberi lehetőségek lényegével. Amennyire sajátos az egyes nemzetek kultúrája, éppannyira sajátos és egyedülálló Petőfinek mint költőnek és embernek az alakja is. Népe szülőtteként talán ő fejezte ki a legteljesebben a magyar lélek hangulatait, képzeletvilágát, vágyait és vérmérsékletét, a magyar táj szépségeit. Líráját pedig az érzelmek hiteles leírása és kifejezése teszi páratlanná. Ez az ő hozzájárulása a kultúrához, és nemcsak a hazaihoz. [...]

ALEKSANDER NAWROCKI

Kapusy Antal fordítása